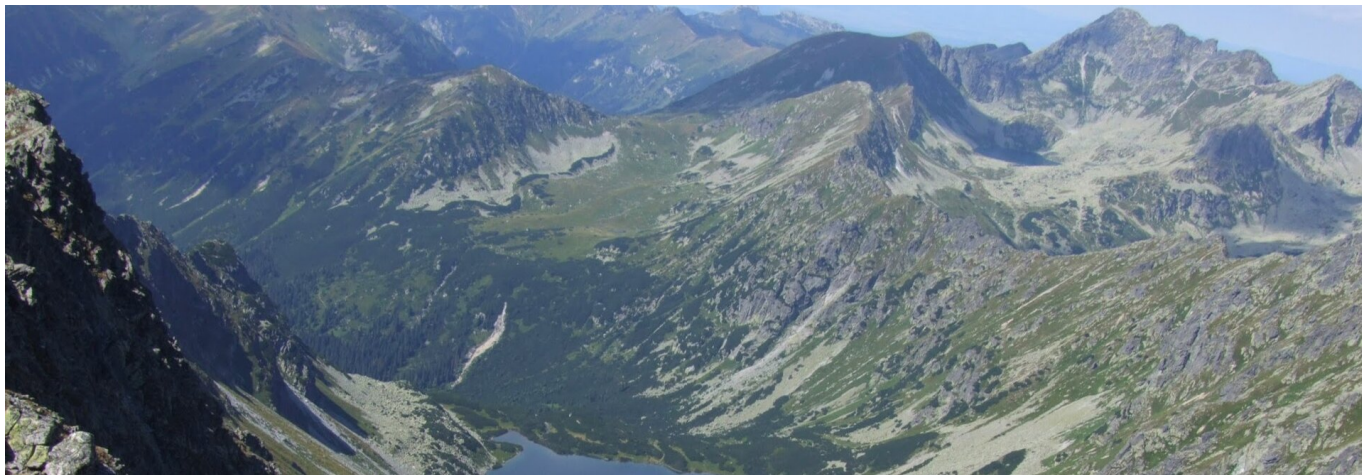

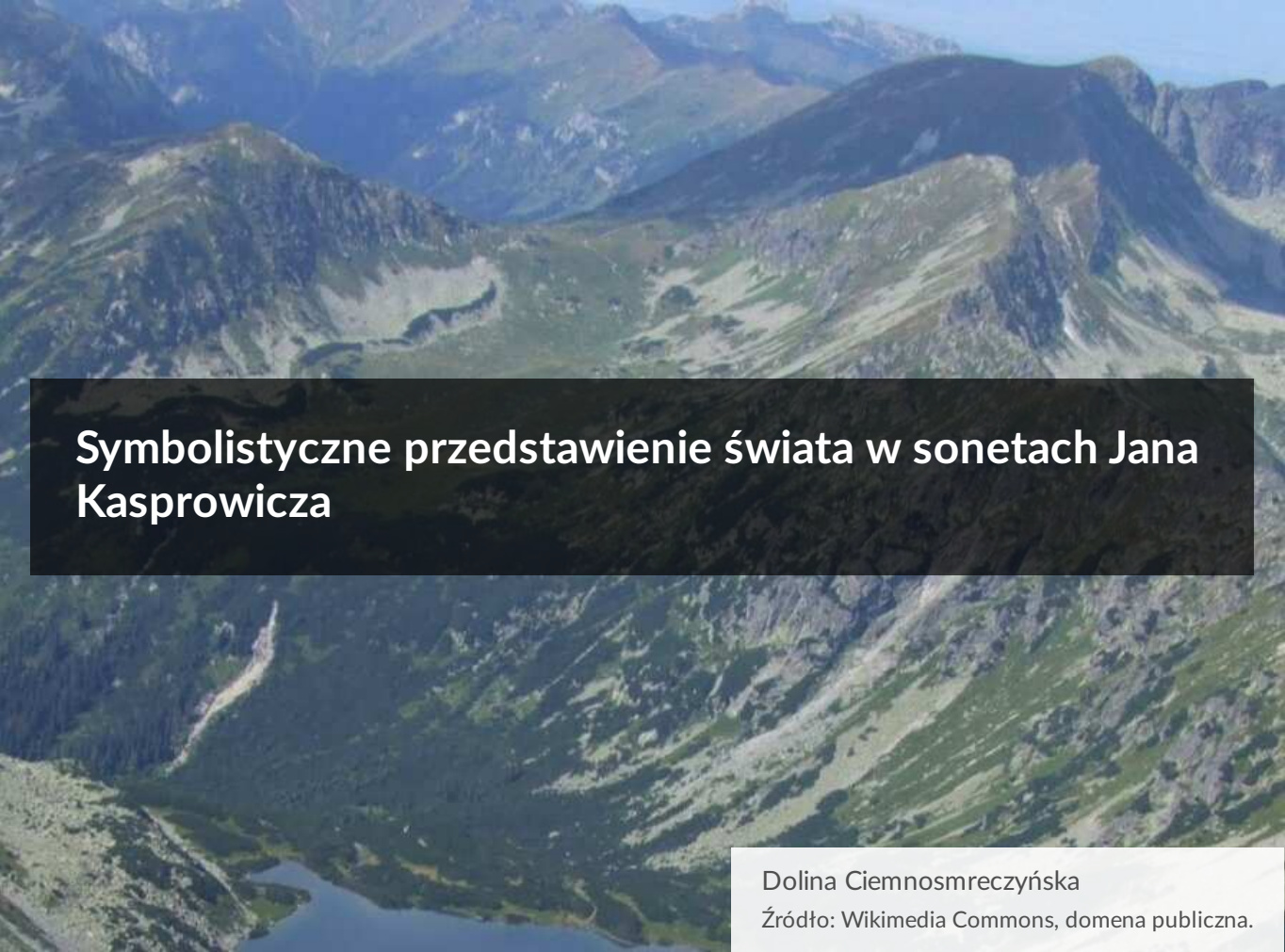

Symbolistyczne przedstawienie świata w sonetach Jana Kasprowicza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Maria Podraza-Kwiatkowska, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski*, Kraków 1975, s. 198.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Ach! nieraz mi się zdaje*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 128–129.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136–137.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136–138.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *(Pierwsze lata, kiedy się pobrali...)*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 35.
- Źródło: Jan Józef Lipski, *Twórczość Jana Kasprowicza w latach 1891–1906*, Warszawa 1975.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136.

Symbolistyczne przedstawienie świata w sonetach Jana Kasprowicza

Dolina Ciemnosmreczyńska

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Twórcy literatury starają się czasem wiernie odtworzyć rzeczywistość – opisać jakieś zjawisko, zobrazować je możliwie najdokładniej. Czasem jednak, opowiadając o danym zdarzeniu, chcą zwrócić uwagę na coś zupełnie innego. Tak właśnie można interpretować cykl sonetów Jana Kasprowicza *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, który mówi nie tylko o tatrzańskiej naturze, lecz także o naturze ludzkiej.

Twoje cele

- Przeanalizujesz sonety Kasprowicza jako cykl.
- Porównasz poetykę cyklu z innymi utworami literackimi.
- Zinterpretujesz symbole obecne w sonetach Kasprowicza.

Przeczytaj

Jan Kasprowicz

Jan Kasprowicz (1860–1926) urodził się w Szymborze, niewielkiej wsi w okolicach Inowrocławia. Studiował w Lipsku, we Wrocławiu, doktorat napisał we Lwowie, gdzie rozpoczął również działalność publicystyczną. W latach 90. zwrócił się ku poetyce [impresjonizmu](#) i [symbolizmu](#), czego efektem był między innymi tom *Krzak dzikiej róży* (1898). Po kryzysie małżeńskim, który doświadczył poeetę, rozpoczął się najbardziej minorowy okres w twórczości Kasprowicza, co uwidoczniło się szczególnie w zbiorze hymnów *Ginącemu światu* (1902), w którym odnajdujemy załączki [ekspresjonizmu](#). W kolejnych utworach Kasprowicz powoli odchodził od katastroficznej tonacji, by pod koniec życia skierować się ku afirmacji świata i życia (m.in. *Księga ubogich*, 1916).

Jan Kasprowicz

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zmiana tematyki

Lata 90. XIX wieku przyniosły zmianę w podejściu do tworzenia literatury. Artystyczne ambicje młodych twórców nie pozwalały im zatrzymać się na wiernym odtwarzaniu rzeczywistości i kreowaniu postaw społecznych. Praktycznym funkcjom literatury przeciwstawiali hasło „sztuki dla sztuki”, w czym przodował wówczas Kazimierz Przerwa-Tetmajer (1865–1940), wykrzykujący w swym słynnym wierszu: „i chociaż życie nasze nic niewarte: / *evviva l'arte!*”¹. Jan Kasprowicz nie formułował tak głośnych deklaracji, lecz w jego twórczości również dokonał się zasadniczy zwrot.

Zamieszczony w tomie *Krzak dzikiej róży* (1898) cykl [sonetów](#) uwidacznia zmianę, jaka zaszła w poetyce utworów artysty. Kasprowicz nie opowiada żadnej konkretnej historii, nie odwołuje się do żadnej idei, lecz skupia się przede wszystkim na opisie zjawisk przyrody. Wykazuje przy tym wielką dbałość o środki poetyckiego obrazowania, kreując w utworze nastrojowy, górski pejzaż. Widać to już w pierwszym sonecie wchodzącym w skład wspomnianego cyklu:

Jan Kasprowicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach

W ciemnosmreczyńskich skał zwaliska,
Gdzie pawiookie drzemią stawy,
Krzak dzikiej róży pąs swój krwawy
Na plamy szarych złomów ciska.

U stóp mu bujne rosna trawy.
Bokiem się piętrzy turnia śliska,
Kosodrzewiny węzowiska
Poobszywały głążne ławy...

Samotny, senny, zadumany,
Skronie do zimnej tuli ściany,
Jakby się lękał tchnienia burzy.

Cisza... O liście wiatr nie trąca,
A tylko limba próchniejąca
Spoczywa obok krzaku róży.

Źródło: Jan Kasprówicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] Jan Kasprówicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136–138.

Tytułowemu krzakowi poeta nadaje cechy ludzkie – nazywa go „samotnym”, „zadumanym”, co może sugerować, że nie ma na myśli tylko tatrzańskiego krajobrazu. **Personifikacja** róży otwiera szerokie pole do interpretacji rośliny jako **symbolu** człowieczej doli.

Pejzaż jako symbol

Cykl sonetów Kasprówicza *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* ma wiele cech typowych dla prężnie rozwijającego się wówczas kierunku w liryce – symbolizmu. Nowa wrażliwość poetycka narodziła się we Francji, gdzie działali tacy twórcy jak Stéphane Mallarmé (1842–1898), Paul Verlaine (1844–1896) i Arthur Rimbaud (1854–1891), uznający za swojego mentora Charles’a Baudelaire’a. Ich wiersze były na przełomie wieków często tłumaczone na język polski (m.in. przez Jana Kasprówicza) i zyskiwały oddźwięk w młodopolskiej literaturze. Wpływ tej poezji jest szczególnie widoczny w *Krzaku dzikiej róży*.

Zawarty w sonetach opis natury można interpretować jako pejzaż wewnętrzny, będący typową kategorią dla poetyki symbolistycznej. Ówczesni twórcy starali się unikać liryki

bezpośrednich wyznań, nie nazywali wprost stanów uczuciowych, lecz posługiwali się **sugestią** i woleli odwołać się do zjawisk przyrody. Czytelnik mógł się domyślać, że w obrazach szemrzących strumieni, promieni słonecznych lub piorunów burzowych powinien zobaczyć odbicie przeżyć podmiotu lirycznego.

((Jan Kasprowicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach

II

Słońce w niebieskim lśni kryształ,
Światłością stały się granity,
Ciemnosmreczyński las spowity
W bladobłękitne, wiewne fale.

Szumna sikława mknie po skale,
Pas rozwijając srebrnolity,
A przez mgły idą, przez błękity,
Jakby wzdychania, jakby żale.

W skrytych załomach, w cichym schronie,
Między graniami w słońcu płonie,
Zatopion w szum, krzak dzikiej róży...

Do ścian się tuli, jakby we śnie,
A obok limbę toczą pleśnie,
Limbę, zwaloną tchnieniem burzy.

Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136–138.

Rezygnacja z mówienia wprost nie była w zamierzeniu poetów Młodej Polski jedynie grą z czytelnikiem. Twórcy działający pod wpływem poetyki symbolizmu często wychodzili z założenia, że człowiek poznaje świat nie tylko zmysłami, lecz także duszą – nazwanie jej poruszeń, doznawanych przez nią doświadczeń, pozostaje jednak poza możliwościami języka. Dlatego uciekali się do symboli, niejednoznacznych obrazów, które miały stanowić odpowiedniki wewnętrznych przeżyć niemożliwych do wysłowienia.

Takiego właśnie nienazwanego stanu doświadcza podmiot trzeciego sonetu cyklu Kasprowicza. Jeśli uznamy ten stan za melancholię lub nostalgię, być może dokonamy

poprawnej interpretacji, lecz będzie to wyjaśnienie uproszczone. Treści wiersza nie można sprowadzić do jednego pojęcia, a opisana w nim górska fauna i flora okazują się bardzo różnorodne.

((Jan Kasprowicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach

III

Lęki! wzdychania! rozżalenia,
Przenikające nieświadomy
Bezmiar powietrza!... Hen! na złomy,
Na blaski turnic, na ich cienia

Stado się kozic rozprzestrzenia;
Nadziemskich lotów ptak łakomy
Rozwija skrzydeł swych ogromy;
Świstak gdzieś świszcząc spod kamienia.

A między zielska i [wykroty](#),
Jak lęk, jak żal, jak dech tęsknoty,
Wtulił się krzak tej dzikiej róży.

Przy nim, ofiara, ach! zamieci,
Czerwonym próchnem limba świeci,
Na wznak rzucona świstem burzy...

Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136–138.

Świat natury i świat idei

Tatry należały do ulubionych krajobrazów młodopolskich twórców. Potęga gór silnie oddziaływała na ich wyobraźnię, a wysokie szczyty i strome zbocza dobrze nadawały się do ukazania niezwykłości i tajemniczości twórców natury. Symboliści dostrzegali w zjawiskach przyrody odbicie świata idei. Doskonała harmonia pejzażu zdawała się im sugerować istnienie jakiegoś wyższego porządku, który wprawia w ruch wszystkie żywioły. Ten porządek przekracza jednak ludzkie pojmowanie, przerasta rozum, podobnie jak góry przerastają niewielkie ludzkie ciało.

Pejzaże wewnętrzne nie tylko obrazowały nieuchwytnie stany duszy, ale również sugerowały treści **metafizyczne**. Skłaniały do stawiania pytań o sens istnienia. Stąd kiedy Kasprowicz pisał o dźwiękach niesionych przez echo, nazwał je dźwiękami „nie z tego świata”. Wzbudzone przez naturę uczucia określił mianem „tajemniczych” i „dziwnych”. Kreował rzeczywistość literacką tak, aby czytelnik odniósł wrażenie, że za opisywanymi zjawiskami przyrody kryją się niepojęte prawa, o których człowiek może dumać, lecz nigdy ich w pełni nie pozna.

((Jan Kasprowicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach

IV

O rozżalenia! o wzdychania!
O tajemnicze, dziwne lęki!...
Ziół zapachniały świeże pęki,
Od niw liptowskich, od **Krywania**.

W dali echowe słyhać grania:
Jakby nie z tego świata dźwięki
Płyną po rosie, co hał miękki
Aksamit w wilgną biel osłania.

W seledyn stroją się niebiosy,
Wilgotna biel wieczornej rosy
Błyszczący na kwieciu dzikiej róży.

A cichy powiew krople strąca
Na limbę, co tam próchniejąca
Leży, zwalona wiewem burzy...

Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136–138.

Choć tytułowy krzak dzikiej róży można interpretować na wiele sposobów, dokładne określenie jego znaczenia w sonetach jest jednak niemożliwe.

Słownik

ekspresjonizm

(fr. *expressionnisme*) – kierunek w sztuce, który rozwinął się na początku XX wieku, zainspirowany głównie twórczością artystów niemieckich. Skupiał się na poszukiwaniu wyrazu dla silnych wewnętrznych przeżyć emocjonalnych, poruszał tematykę duchową, metafizyczną. Utwory ekspresjonistyczne charakteryzował indywidualizm, hiperboliczny styl, radykalne rozdzielenie sfery ducha i materii

impresjonizm

(łac. *impressio* – wrażenie, odbicie) – powstały w latach 70. XIX wieku kierunek w malarstwie europejskim skupiający się na odtwarzaniu chwilowych, subiektywnych wrażeń zmysłowych, który silnie oddziałł na inne sztuki, w tym na literaturę. Za jego prekursora w obrębie malarstwa uważa się Édouarda Maneta, do czołowych przedstawicieli należeli zaś m.in. Claude Monet, Auguste Renoir oraz Edgar Degas. Elementy impresjonistycznej poetyki inspirowanej osiągnięciami francuskich malarzy można odnaleźć w twórczości m.in. Stéphane'a Mallarmé'go, Paula Verlaine'a, Kazimierza Przerwy-Tetmajera czy Jana Kasprowicza

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co ponad fizyką) – jedna z głównych dyscyplin filozofii rozważająca ogólne własności bytu i ostateczne przyczyny rzeczy; w potocznym rozumieniu oznacza wszystko to, co wybiega poza możliwość naukowego wyjaśnienia

mistycyzm

(gr. *mystikós*) – termin określający różnorodne przeżycia religijne oparte na indywidualnej więzi z rzeczywistością pozazmysłową, Bogiem

personifikacja

(łac. *persona* – osoba, *facio* – czynię uwagi) – środek stylistyczny polegający na nadaniu cech ludzkich przedmiotom, roślinom, zwierzętom lub zjawiskom, pojęciom abstrakcyjnym; odmiana metafory

sonet

(wł. *sonetto*) – wiersz o ściśle określonej budowie stroficznej. Składa się z 14 wersów podzielonych na dwie strofy czterowersowe (tetrastychy) i dwie trójwersowe (tercyny), można więc wyróżnić w nim dwie odrębne całości: 8- i 6-wersową; temu podziałowi odpowiada podział tematyczny; pierwsza, dłuższa część ma charakter narracyjny, opisowy, druga zaś – krótsza – stanowi liryczne bądź refleksyjno-filozoficzne wyznanie; najślynniejsi twórcy tego gatunku to Dante, Petrarca, Szekspir, w Polsce zaś Jan Andrzej Morsztyn, Adam Mickiewicz, Adam Asnyk, a później Jan Kasprowicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer i Leopold Staff

sugestia

(z łac. *suggestio* – podszeptywanie, przekonywanie) – w literaturze rodzaj wypowiedzi pośredniej polegającej na stosowaniu aluzji, aby wywołać u czytelnika określony nastrój, wzruszenie lub refleksję

symbol

(gr. *symbolon* – znak rozpoznawczy, wiązać razem) – motyw lub zespół motywów występujących w dziele, który jest znakiem treści głęboko ukrytych, niejasnych i niejednoznacznych; symbol ma za zadanie kierować ku tym treściom myśl czytelnika. Wyrażają go słowa, gesty, obrazy, przedmioty rozpoznawalne tylko dla członków danej kultury i stale się zmieniające. Symbol jest znakiem językowym o wielu znaczeniach. Na przykład kolor czerwony symbolizuje miłość, ale w zależności od kontekstu, w którym występuje – może też oznaczać wstyd, zagrożenie, ogień piekielny

symbolizm

(gr. *symbolon* znak umowny) – prąd artystyczny w literaturze, malarstwie i muzyce zapoczątkowany w drugiej połowie XIX wieku, dążył do wyrażenia środkami artystycznymi ogólnoludzkich problemów psychologicznych, treści metafizycznych. W literaturze stał w opozycji do myśli filozoficznej pozytywizmu. Symboliści podejmowali filozoficzne zagadnienia absolutu i nieskończoności, interesowali się stanami podświadomości, snu czy halucynacji, nawiązywali do motywów mitycznych. Podstawowym środkiem ekspresji symbolizmu stał się symbol i personifikacja. Odrębność języka symbolistów polegała na aluzyjności, wieloznaczności, muzycznym kształtowaniu wypowiedzi, podkreślaniu jej walorów brzmieniowych

synestezja

(z gr. *synaisthesis* – równoczesne postrzeganie) – środek stylistyczny polegający na przypisaniu określonemu zmysłowi wrażeń doświadczanych za pomocą innego zmysłu

Prezentacja multimedialna

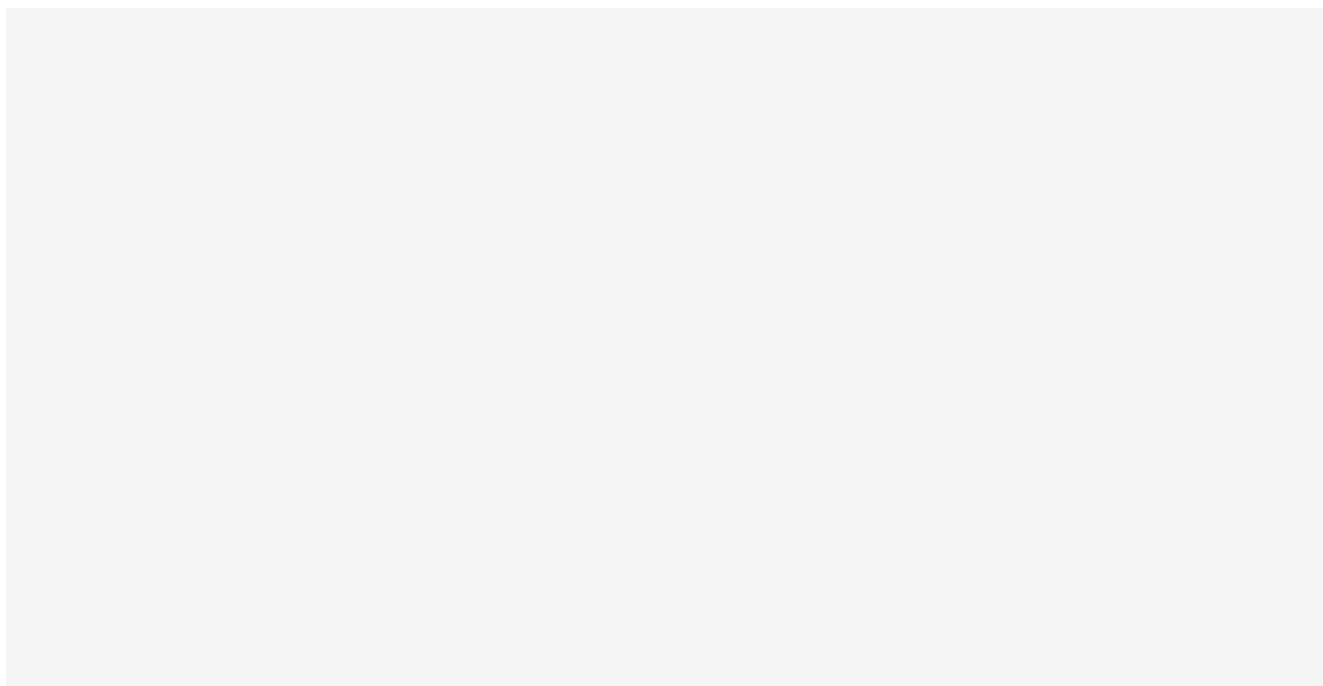
Polecenie 1

Zapoznaj się z materiałem i wskaż w cyklu sonetów Kasprowicza cytaty, w których ujawnia się symboliczne znaczenie stawu, lasu, limby oraz krzaku róży.

Polecenie 2

Jakie emocje, uczucia i stany ducha zostały zobrazowane przez symbole pojawiające się w *Krzaku dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*? Sformułuj wypowiedź pisemną.

Symbole w *Krzaku dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

*Muzyka wykorzystana w prezentacji: When Mountains Move, *A little more time*, licencja: Artlist.io

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij tekst, wybierając właściwe sformułowania.

Opisany w cyklu sonetów *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* krajobraz można interpretować jako pejzaż wewnętrzny/zewnętrzny. Była to jedna z podstawowych kategorii poetyki impresjonizmu/symbolizmu. Młodopolscy twórcy korzystali z niej, aby w sposób bezpośredni/niebezpośredni opisać uczucia podmiotu lirycznego. Ich celem było wyrażenie stanów duszy/wrażeń zmysłowych, które nie mają adekwatnego określenia w języku.

Ćwiczenie 2

Z cyklu sonetów *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* wypisz cztery słowa kluczowe, które uznasz za najistotniejsze. Uzasadnij swój wybór jednym zdaniem.

	Słowo klucz	Uzasadnienie
1.		
2.		
3.		
4.		

Ćwiczenie 3

W klasycznym sonecie dwie pierwsze strofy są zazwyczaj opisowe, a dwie kolejne – refleksyjne. Przeczytaj wszystkie sonety z cyklu *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* i zastanów się, czy schemat klasycznego sonetu można zastosować do całości cyklu. Sformułuj odpowiedź pisemną.

Ćwiczenie 4

Odpowiedz na pytanie: Jak budowa cyklu sonetów wpływa na odbiór tych utworów?

Wskaż personifikacje zawarte w sonecie i wyjaśnij, jakie funkcje pełnią w utworze.

((Jan Kasprowicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach

I

W Ciemnosmreczyńskich skał zwaliska,
Gdzie pawiookie drzemią stawy,
Krzak dzikiej róży pąs swój krwawy
Na plamy szarych złomów ciska.

U stóp mu bujne rosną trawy,
Bokiem się piętrzy turnia śliska,
Kosodrzewiny wężowiska
Poobszywały głążne ławy...

Samotny, senny, zadumany,
Skronie do zimnej tuli ściany,
Jakby się lękał tchnienia burzy.

Cisza... O liście wiatr nie trąca,
A tylko limba próchniejąca
Spoczywa obok krzaku róży.

Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 136.

W poniższym fragmencie książki Marii Podraza-Kwiatkowskiej *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski* badaczka zestawia funkcjonujące w kulturze znaczenia symboliki drzewa. Wybierz to, które twoim zdaniem najlepiej pasuje do próchniejącej limby z sonetów Kasprowicza i wyjaśnij dlaczego.

((Maria Podraza-Kwiatkowska

Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski

I – znowu – kłopoty z bezwzględną oryginalnością symbolu. Wszystkie owe świerki, sosny, limby, a także bliżej nie sprecyzowane „drzewo” w *Próżni* Stanisława Korab-Brzozowskiego, krzak dzikiej róży i próchniejąca limba w utworze Kasprowicza *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* itp., itp., należą do wielkiej rodziny symbolu „drzewa”.

Symbolika drzewa jest wieloraka. Autor hasła „drzewo” w słowniku [Chevaliera](#) pisze, że bibliografia pozycji dotyczących symboliki drzewa utworzyłaby całą książkę. Jest drzewo rajske, drzewo życia, drzewo męki, drzewo filozoficzne; drzewo stanowi oś między niebem i ziemią; symbolizuje mitycznego przodka, życie w wiecznej ewolucji, życie ludzkie itp. W wierzeniach ludowych występuje jako „zewnątrzna dusza”, spełniająca niejako rolę sobowtóra: śmierć drzewa, które jest odpowiednikiem jakiejś osoby, wróży jej śmierć.

Źródło: Maria Podraza-Kwiatkowska, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski*, Kraków 1975, s. 198.

Ćwiczenie 7

O czym mówią sonety z cyklu *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*? Zaznacz wszystkie możliwe interpretacje.

☐ o duchowej radości

☐ o przyrodzie zagrożonej dewastacją

☐ o nostalgicznych uczuciach podmiotu lirycznego

☐ o potędze sztuki

☐ o tatrzańskim krajobrazie

☐ o przemijaniu

Przeczytaj wiersz Jana Kasprowicza *Ach! nieraz mi się zdaje*, który pochodzi z tomu *Krzak dzikiej róży* (1898). Wypisz podobieństwa między nim a tytułowym cyklem sonetów.

((Jan Kasprowicz

Ach! nieraz mi się zdaje

Ach! nieraz mi się zdaje,
gdy tak samotny krocę
W zachodu cichem złocie,
zadumą ogarnięty,
Że cień, co długi wstaje
spod nóg mych i swe mrocze
Na ziół tych ściele krocie,
nie ze mnie jest poczęty.

Lecz że z przeszłości fali
czy z przyszłych dni głębiny –
Hen! Tam, gdzie ziemi końce –
Był jakiś, tu nie znany,
Wychylił się w oddali
i że cień jego siny
Dnia dzisiejszego słońce,
mrąc, rzuca na te łany.

I tęskność duszę chwyta
na wirchy gdzieś tajemne,
Lecz wraz ku memu łonu
zbliża się lęk ponury:
Ach! widzę jak okryta
w całuny mgławic ciemne,

U stóp mych przepaść dyszy
głębokiem, cichem tchnieniem...
Jak przed zjawiskiem skonu,
zwrócony do purpury
Zachodu, drzę w tej ciszy –
przed swoim własnym cieniem...

Źródło: Jan Kasprowicz, *Ach! nieraz mi się zdaje*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. J.J. Lipski, Kraków 1990, s. 128–129.

Praca domowa

Poszukaj informacji o faunie i florze występującej dzisiaj w Tatrach i porównaj z nimi krajobraz opisany w cyklu *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Symbolistyczne przedstawienie świata w sonetach Jana Kasprówicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

28) wybrane wiersze następujących poetów: Jan Kasprowicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

8) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego: aliterację, paronomazję, kontaminację, metonimię, synekdochę, synestezję, odmiany inwersji, gradację; określa ich funkcje;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpozna środki poetyckie użyte w *Krzaku dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* Jana Kasprowicza;
- porówna poetykę cyklu z innymi utworami literackimi;
- zinterpretuje symbole obecne w sonetach Kasprowicza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- prezentacja multimedialna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie, korzystając z różnych źródeł, wyszukują informacje na temat symbolizmu w literaturze i sztuce. Definiują symbolizm, oglądają obrazy symbolistów (np. Jacek Malczewski, Władysław Podkowiński) i przygotowują prezentację multimedialną na ten temat.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel pyta, czym jest symbolizm i jak jest odbierany współcześnie. Uczniowie korzystają z wiadomości pozyskanych przed lekcją. Wymieniają dziedziny, na które wpłynął nurt symbolizmu (np. sztuka, literatura). Chętne osoby prezentują przed całą klasą przygotowany w domu materiał. Nauczyciel komentuje i ocenia wysiłek uczniów.
2. Prowadzący informuje uczniów o planowanym przebiegu zajęć. Wyświetla na tablicy cele oraz wspólnie ustala z nimi kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”. Chętna osoba omawia problematykę tekstów.
2. Nauczyciel wyznacza 4 osoby do odczytania sonetów Kasprowicza. Każda z nich czyta po jednym utworze. Następnie prosi uczniów o wymienienie wspólnych elementów dla wszystkich czterech sonetów, o omówienie, jakie symbole znajdują się w utworach wraz z ich interpretacją. Pyta na koniec, jak zmienia się nastrój w poszczególnych sonetach.
3. Uczniowie przechodzą do sekcji „Prezentacja multimedialna”. Zapoznają się całą klasą z zamieszczonym multimediami, następnie w parach wykonują polecenia 1 i 2. Chętna osoba z pary przedstawia rozwiązanie.
4. Uczniowie zostają podzieleni na 3 grupy. Każdy zespół rozwiązuje wszystkie ćwiczenia zawarte w sekcji „Sprawdź się” związane z sonetami Kasprowicza. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie wszystkich rozwiązań.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie wraz z nauczycielem omawiają ewentualne problemy z rozwiązaniem ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.
2. Uczniowie dzielą się wrażeniami na temat sonetów. Wyjaśniają, czy współczesny odbiorca jest w stanie zachwycić się poezją symboliczną, czy jest to literatura zbyt trudna.
3. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Poszukaj informacji o faunie i florze występującej dzisiaj w Tatrach i porównaj z nimi krajobraz opisany w cyklu *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*

Materiały pomocnicze:

- Maria Podraza-Kwiatkowska, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski*, Kraków 1975.
- Jean Cassou, *Encyklopedia symbolizmu*, Warszawa 1992.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może skorzystać z sekcji „Prezentacja multimedialna” do podsumowania zajęć.